

UNUTULMUŞ BİR TKP'Lİ DAVİT NAE

RIFAT N. BALI

Davit Nae 1932'de TKP'ye girmiş ve 29 Nisan 1932'de "Kahrolsun Açlık ve Seşale" yazılı flama Süleymaniye Camii'ne asıldığı eylemde, Fransa'dan gönderilen ve üzerinde Lenin resmi olan mendili ağaca asarken yakalanmıştır. 1 Mayıs günü beyanname dağıtmaya ilişkin soruşturma neticesinde ortaya çıkan hücrenin üyesi olan Davit Nae dört yıl ağır hapse mahkûm olmuş, Cumhuriyet'in onuncu yılı vesilesiyle çıkartılan 2330 sayılı Aş Kanunu'ndan yararlanarak tahliye edilmiştir. Bu yazıda Davit Nae'nin yaşamı ve cezaevi günleri anlatılıyor.

EDİRNE YILLARI

Davit Nae, Mair- Mazalto Nae çiftinin iki erkek çocuğundan biriydi, kardeşinin adı Baruh idi. Davit Nae 1 Temmuz 1911 tarihinde, Edirne'de doğmuştu.¹

Davit'in anne ve babası I. Dünya Savaşı sırasında vefat edeceklerdi. Yetim kalan Davit önce yetimhaneye, sonra Edirne'deki Alliance okuluna gidecek ve burada Fransızca öğrenecekti.² Okul arkadaşlarından biri onunla ömür boyu arkadaş kalacak olan Mihri Belli idi. Mihri Belli anılarında o yılları şöyle anlatmakta:

"1924 yılı yaz sonu Edirne'ye göç ettik. Selimiye'ye yakın, neredeyse minarelerin gölgesinde kocaman bir eve yerleştik. 'Salih beyin, konağı' diyorlardı(...)

Edirne'de beni Yahudi okuluna verdiler. Türkçe, tarih ve coğrafya dışında eğitimin Fransızca yapıldığı 'Alliance Israélite' okuluna.³ Türk okulu dururken Yahudi okuluna gönderilmemi ikten yadırgadım. Ama okula kısa zamanda alıştım. Yahudi çocuklarla arkadaş olduk. Üstelik savcının iki

oğlu ve fabrikatör Burhanettin'in iki kızı da bu okuldaydı. Yani Edirne sosyetesinin çocuklarının okulu sayılırdı Alliance. Fabrikanın bulunmadığı Edirne'de Burhanettin beyin 'Fabrikatörlüğünün' nereden geldiğini merak eden yoktu. (...) Kurtuluş Savaşımızın direnişçisi, millici yurtsever Mahmud Hayrettin, nasıl oluyor da çocuklarını (Fransız lisesine gitmeden önce iki kızkardeşim de o okulda bir süre eğitim gördü) Türk okuluna değil de, Yahudi okuluna Fransızca öğrenmeye gönderiyor? Bunun bir açıklaması babamların kuşağının batıcılığı. Bir başka neden hem Bulgar, hem Yunan işgali sırasında Edirne Yahudi cemaatinin, bütün olasılıkları göz önünde tutarak, Türklerle arayı bozmaması, örneğin Rumlar gibi, Türklere karşı saldırgan bir davranışa girmemesi. (...) Böyle bir ortamda millicilik ile batıcılığı şahsında birleştiren Mahmud Hayrettin'in çocuklarını Yahudi okuluna Fransızca öğrenmeye göndermesi doğaldır. Bu davranış, aynı zamanda, yabancı okulun çocuk üzerinde etkisini küçümsemekten ve evde edinilen terbiyenin mutlaka ağır basacağına inançtan da kaynaklanıyordu.

Gel gör ki, mahallenin çocukları, başta elebaşları Ömer, aynı görüşte değillerdi. Onlara göre bir Türk çocuğu Yahudi okuluna giderse o da 'çıfıt' olurdu. Birkaç kez yolumu kestiler: 'Ulan, sen Türk değil misin? Yahudi okulunda ne işin var?' Neyse ki işi birkaç küfür savurmaktan öte vardırıyorlardı. Aslında ben Türk okuluna gitmeye gönüllüydüm. Ama benim görüşümü soran yoktu.

Yıllar sonra bir süvari üsteğmeni olacak O, Askeri Akademi'ye giriş sınavına ilk kez girdiğinde Fransızcası yeterli görülmezince 'Ulan eşşoğlu eşşek, sen Hayrettin beyden daha mı vatanseversin? O oğlunu Yahudi okuluna gönderdiğine göre, elbet bunda bir yarar var. Biz de gidip öğrenseydik şu Fransız gâvurunun dilini bu hallere düşmezdik.' diyecektir.

Türk çocuklarıyla arkadaşlık etme özlemini duymam, okuldaki Yahudi çocuklarıyla candan dostluklar kur-

mama engel olmuyordu. Özellikle Davit ve Mayir ile, bir üçgen kurmuşuz, birbirimizden ayrılmıyoruz. Mayir'in ailesinin hâli vakti yerinde. Babasının çarşıda zücaciye dükkânı var. O da babası gibi tüccar oldu ve sonunda İsrail'e göç etti. Davit Yahudi yetimhanesindendi. Din eğitimi görecekti, haham olacaktı. Oysa bam-

başka bir yol izledi, tütün işçisi oldu. İşçilerin mücadelesine katıldı. Yolu işkence odalarından, zindanlardan geçti. Bir ara KUTV'da (Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi) eğitim gördü.⁴ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Komünist Partisi'nin İstanbul il sekreteriydi. Polise düştüğünde çifte işkence gördü, hem komünist olduğu için, hem Yahudi olduğu için.⁵

AUSTRO TÜRK TÜTÜN FABRİKASI'NA GİRİŞ

Davit Nae yetimhanede iken müstakbel eşi Mari Revah ile tanışacaktı. Nae 18 yaşında, yani 1929 yılında, İstanbul'a gelecek, İstanbul'da yaşayan bir akrabası vasıtasıyla Beşiktaş'taki Austro Türk Tütün Fabrikası'na işçi olarak girecek,⁶ 6-7 yıl burada çalışacaktı. Yetimhanede iken tanıştığı Mari'ye verdiği "İstanbul'da beraber olacağız, evleneceğiz" sözünü tutacak, müstakbel eşi onun ardından İstanbul'a gelecektir. Nae eşine Asmalımescit'te bir kapı kovuğunda evlenme teklif edecek ve 1938 yılında evlenecektir.⁷

Nae komünizmle Austro Türk Tütün Fabrikası'nda işçi iken burada çalışan Yunanlı işçiler⁸ vasıtasıyla tanışacaktı.⁹ Zihni Anadol hatıratında Nae'nin "tütün ameleliği yaparken dünya havadislerinden işçi arkadaşlarına pasajlar aktararak onların da bilinçlenmesinde katkıda bulunduğunu" yazmakta.¹⁰ Nae

1932 yılında TKP'ye girecektir.¹¹ TKP 29 Nisan 1932 tarihinde "Kahrolsun Açlık ve Sefalet" yazılı flamayı Süleymaniye Camii'ne asarak eylem yapacaktı. Bu eylem sırasında Davit Nae Fransa'dan gönderilen ve üzerinde Lenin resmi olan bir mendili ağaca asarken yakalanacaktı. TKP 1 Mayıs gününü beyannameler dağıtarak kutlayacak, polis beyannameleri dağıtanları yakalayacak ve Davit Nae'nin hücresi meydana çıkacaktı.¹² Nae dört yıl ağır hapse mahkûm olacak, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü vesilesiyle 26 Ekim 1933 tarihinde kabul edilen 2330 sayılı Af Kanunu'ndan istifade ederek tahliye edilecekti.¹³ Cezaevinde iken TKP sekreteri Reşat Fuat Baraner ve ileride kendisi ile birlikte TKP'nin İstanbul vilayeti idare heyeti azası olacak olan Nihat Balyoz ile tanışacaktır.¹⁴ Nae Austro Türk Tütün Fabrikası'ndan ayrıldıktan sonra pazarcılık yapmaya başlayacaktır. Tutuklandığı zaman pazarcılığı eşi Mari devam ettirecek, küçük kızı Mati ile birlikte haftada beş gün pazarda çarşaf, nevresim satacaktı.¹⁵

Ortada Davit ve eşi Mari, diğerleri Çiprut ailesi (arkadaşları).

KUTV'DA EĞİTİM

Davit Nae muhtemelen 1934 yılının ilk yarısında KUTV'a eğitime gidecektir.¹⁶ 1934 yılının Temmuz ayında Moskova'ya gelen Mustafa

işleme, cinayet işle, seni buradan sokacağım, buradan çıkaracağım ama bu suçu işleme çünkü bu suçun suçla ilgisi yok ama suç olarak kabul ediliyor. Onun için seni koyacak yer bulamıyoruz. Her suçu işle, başımı-

gidelim, hem yüzer, hem konuşuruz.' O yıllarda Florya sahilinin büyük kesiminde plaj parası vermeden denize girilebilirdi.

Ertesi gün Florya'ya gittik. Hem ko-

Mihri Belli'nin çizimiyle Reşat Fuat Baraner.

Mihri Belli İGB davasından tutuklu olduğu yıllarda Harbiye Cezaevi'nde, 1946.

Mihri Belli'nin anılarından; "İstanbul'a döndüğümde ilkokul arkadaşım Davit Nae'yi buldum. Edirne'nin Yahudi yetimhanesindeki çocukluk yıllarımdan bu yana türlü haller gelmişti başına. Haham olacaktı, tütün işçisi olmuştu. Tutuklanmış, TKP üyeliğinden hüküm giymişti. Pazarcılık yapıyormuş. 'Yarın Kadıköy pazarına git, görürsün, kusurlu kadın çorabı satıyor' dediler."

Özçelik, Davit Nae ile karşılaşacak; Halil Yalçinkaya ve Davit Nae öğrenciler adına yeni gelenlere bir konuşma yapacaktır.¹⁷ KUTV'da olduğu sırada Davit Nae ile karşılaşacak olan bir diğer kişi 1934 yılının Haziran ayında Moskova'ya gelecek olan tütün işçisi Zehra Kosova'dır. Davit Nae o sırada ikinci sınıf öğrencisiydi.¹⁸ Zileli Halil Yalçinkaya, Davit Nae'nin sınıf arkadaşıdır. Zileli Halil, Davit Nae ile birlikte Sovyet Rusya'ya gitmek için denizi geçerken yakalanan ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'de işkenceye çekileceklerdir. Davit Nae, Mihri Belli'ye "Bakıyorum Halil'in yeni ayakkabıları orada. Demek ki Halil'i de işkenceye almışlar dedim" diyecekti.¹⁹ Davit Nae'nin İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde gördüğü işkence ile ilgili olarak oğlunun aklında kaldığı tek şey babasının Sanasaryan Han'a gire çıkta orada bir komiserle arkadaş olduğu, bu komiserin kendisine "Bu suçu

zın üstünde yerin var ama bu suçu işleme." dediğidir.²⁰

MİHRİ BELLİ OKUL ARKADAŞINI BULUYOR

Mihri Belli 1940 yılında Amerika'dan Türkiye'ye dönecek ve Davit Nae ile buluşacaktı. Eski okul arkadaşına nasıl rastladığını şöyle anlatmakta:

"İstanbul'a döndüğümde ilkokul arkadaşım Davit Nae'yi buldum. Edirne'nin Yahudi yetimhanesindeki çocukluk yıllarımdan bu yana türlü haller gelmişti başına. Haham olacaktı, tütün işçisi olmuştu. Tutuklanmış, TKP üyeliğinden hüküm giymişti. Pazarcılık yapıyormuş. 'Yarın Kadıköy pazarına git, görürsün, kusurlu kadın çorabı satıyor' dediler.

Gittim, buldum. Kendisini niçin aradığımı sezince, gözleri parladı. 'Yarın çalışmam, dedi, birlikte Florya'ya

nuştuk, hem yüzdük. Daha doğrusu az konuştuk, çok yüzdük. Anlaşmamız için beş on dakikalık konuşma yetti. Dünya ölçüsündeki proleter devrimci hareketin içinde yer alan insanlar olarak karşılaşan bu iki kişinin anlaşması için uzun lafa gerek yoktu. O hareketi yönlendiren dünya ölçüsünde Marksizm-Leninizm'in tek temsilcisi Üçüncü Enternasyonal idi. O dönemde Paris'teki Marksist de aynı dili konuşuyordu, San Francisco'daki de; Şanghay'daki proleter devrimci de o dünya ölçüsündeki hareketin bir parçası sayıyordu kendini, İstanbul'daki de.²¹

TKP'DEKİ FAALİYETLERİ

II. Dünya Savaşı yıllarında Sovyet Rusya'nın Alman ordusuna karşı Stalingrad'da elde ettiği zaferin ardından Reşat Fuat Baraner legal sahada faaliyete geçme zamanının geldiğini düşünerek TKP'yi teşkil etme

çalışmalarına başlayacaktı. Baraner, 1943 yılının Ağustos ayında "Komünist Partisinin görüşleri ve dilekleri" başlıklı bir bülten hazırlayacaktı. Baraner bültende yazılı olan hususların anlaşılması ve partiye girenlere anlatılabilmesi için Sebati Selimoğlu'ndan en çok güvendiği arkadaşları ile bir buluşma düzenlemesini isteyecekti. Küçükçamlıca'da düzenlenen bu toplantıya Davit Nae de katılacaktı. Baraner toplantıya katılanlara "artık teşkilatınızı kurar, tertipler ve çalışma şekillerinizi tesbit edersiniz" direktifini verecekti. Bunun üzerine Sebati Selimoğlu, Nihat Balyoz, Mustafa Birtem ve Davit Nae Hasköy'de bir toplantı yapmayı kararlaştırdılar. Bu toplantıda İstanbul vilayeti Beyoğlu, İstanbul, Kadıköy-Üsküdar olmak üzere üç kısma ayrıldı. Davit Nae'nin Beyoğlu ve İstanbul mıntıklarına yardım etmesi kararlaştırıldı.²² Davit Nae, Nihat Balyoz ile birlikte TKP'ye girecek kimseleri bulmak ve aidat toplamak görevlerini üstlendi.²³

Nae, Fehmi Korucu ve Aram Pehlivanyan ile Heybeliada'da buluşacak ve her ikisine de üniversiteler dahilinde komünizm propagandası yapma görevini verecekti. Fehmi Korucu komünizm fikrini aşladığı Yedek Subay Okulu öğrencilerinden Mustafa Arhavi'yi Davit Nae ile üstleneceklerdi.²⁴

Davit Nae'nin tanıdığı diğer komünistlerden biri Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi Aram Pehlivanyan'dır.²⁵ Sebati Selimoğlu, üniversite öğrencileri arasında sempatican bularak hücre teşkil etmesi için 1943 yılının Haziran ayında Aram Pehlivanyan'ı Davit Nae ile tanıştıracaktı. Nae de Yüksek Ticaret Okulu'nda okuyan Fehmi Korucu'yu Aram Pehlivanyan ile tanıştıracaktı. Davit Nae Karabük'teki teşkilatın kurulmasında da aktif rol oynayacaktı.²⁶

1944 TKP DAVASI

1944 yılında Yedek Subay Okulu öğrencisi Ziya Nur Erün'ün okulda bir TKP bülteni ile yakalanması üzerine TKP'liler tutuklanmaya başladı.²⁷ Yakalananlar arasında Davit Nae de

vardı. 4 Mart 1944 günü yakalanan Nae ertesi gün tevkif edilecek,²⁸ Reşat Fuat Baraner de olduğu gibi takdir artırıcı sebepten ötürü TCK 141/1 madde gereğince dört yıl, askeri şahıslarla irtibatı olmasından ötürü TCK 148/B maddesi gereğince iki yıl, toplam 6 yıl 9 ay hapse mahkûm olacaktı.²⁹ Karar metninde Davit Nae için şöyle denecekti:

"1932'de, partiye girdim. Ben kendimi partiden çıkmış adedemiyorum. Sanık duruşmasında iddialarını tekrarlamakta tek dereceli seçim, hükümetin yenilenmesi isteğinin suç olamayacağını, hâkimiyetin milletin olduğunu, Atatürk'ün bile 'Daha iyiye, daha güzele' düsturunu koyduğunu ve içtimaî nizamın devrilmesini istemediklerini, yalnız ferdi hürriyet yerine içtimaî hürriyet istediklerini, bunların komünistlik olmadığını, 141/1'e uyar hareketi olmadığını ileri sürmektedir.

Sanık müdafaasında: Son söz olarak davanın siyasi olduğunu, faşizmin Türkiye ve İspanya'dan gayri her yerde mezara gömüldüğünü, dünyada siyaset değiştiğinden kendilerinin faşist kanunlarla cezalandırılmasına Türk adliyesi karar verdiği takdirde tarihin kendisini affetmeyeceğini ileri sürmektedir. Bu vaziyette müdafaası yerinde görülmemekle beraber partisine olan aşkı ve Türk vatandaşlığını henüz hazmedememiş olması yüzünden Türk adliyesinin

kıymet ve kudretini takdir etmek ve bunu ifade edebilmek asaletini gösterememektedir."³⁰

Zihni Anadol anılarında Nae ile birlikte Ankara'da hapiste olduğu günleri şöyle anlatmaktadır:

"Arkadaşımızın pek çoğu cezalarını doldurup gitmişti. Burada kala kala Mustafa Birtem, Hikmet Elin, Nihat Balyoz, Davit Nae ve ben kalmıştık. Yani altmış beş hükümlüden kala kala yedi kişi... İki İstanbul'da, beşi de Ankara Cezaevi'nde. Bu beş kişiyi nihayet öteki tutuklulardan ayırıp barındıracak bir yer bulmuşlar, karantina koğuşunun candarma kulesi altındaki odaya götürmüşlerdi. Burası kulenin altında yüksek tavanlı, tahta döşemeli, geniş bir odaydı. Demirli pencereler, duvarla koğuşlar arasında uzayıp giden daracık bir bahçesi vardı.

Buraya istediğimiz gibi yataklarımızı serdik. Sonra yıkanıp arındık. Eşyalarımızı düzgünce yerleştirdik. Odamız artık eskisi gibi hareketli değildi, kala kala üç kişi kalmıştık. Davit, Reşat ağabey buradan gitmeden önce ayrılmıştı. Kendisi çok çalışkan bir arkadaşımızdı. Gelir gelmez kendine boncuk işi bulmuş, durmadan boncuk örüyor, çanta yapıyor, aldığı ücreti de cebine atıp bize vermiyordu. Bir gün aramada kendisinde üç yüz altmış lira bulmuştu gardiyanlar. Biz de Nihat Balyoz'la marangoz atölyesinde çalış-

Davit Nae ve kardeşi Baruh ve eşleri.

şıp kazancımızı ortaya bırakıyorduk. Durumumuz iyi değildi, bütçemiz bozuktu. Evlerimizden gönderilen paralar azalmıştı. Günlük beşer sigara, üçe, dörde inmişti. Zeytinlerin kişi başına düşen adedi azalmıştı. Davit'in bu durumu arkadaşlar arasında tepkiyle karşılanmış, sorunu Reşat ağabeyin başkanlığındaki toplantıya ben götürmüştüm. Sert tartışmalardan sonra aramızdan ihraç edilmişti. Ya bu dava yürür, ya da yolundan sapanlar ayıklanırdı? Esasen bu tutumunu askeri cezaevinden beri devam

sine sorulduğunda, Reşat ağabeyin içtiği bir damlacık kahveyi bahane etmişti. Reşat ağabey ise en çok parayı veren bir arkadaşımızdı. Doktor kardeşi ile memur olan kardeşi ve kendisinin yardımcıları büyüktü. O, bu yardımların hiçbirini duymaz, bizimle birlikte aynı şeyleri yiyip içerdi. Bizde yemeklerin dışında sadece tavin yemek serbestti. Karyolasının üstünde otururken, bize vereceği dersleri hazırlar, acıktıkça kuru ekmeği geveler, bir de minnacık cezvesinde pişirdiği kahvesini yapıp yudumlardı.

adında birisi gelmişti hapishaneye.. Onu bizim koğuşa yanına almak için az fedakârlıklara katlanmadı? Kendi işi için bile hiç idareye gitmeyen adam, gardiyanlara yalvar yakar olmuş, yatağını, yastığını, yemeğini paylaşmıştı. Kimdi bu yardım ettiği adam? Kaçakçılık suçundan hükümlü bir Yahudi.. İçimizde Jak İhmalyanlar, kimyager Kirkor Sarrafyanlar, Hayık Açıközler gibi ne kadar fedakâr arkadaşlarımız vardı. Bunların hiçbirinde bizden ayrı bir durum ne sezdik, ne de gördük. Sonuna kadar da öylece kaldılar. Belki de yalnız olmadıklarından bu arkadaşlar sıkıntı çekemediler. Davit azınlık bakımından tek idi. Bunun da kendisini yalnızlığa itişinin etkisi oluyordu.

"... Görülüyor ki, yüreğiniz memleket meselelerinden yana. Bunların düzelmesi için hepiniz ayrı ayrı fedakârlıklar içindesiniz. Buna saygı duymamak en azından insafsızlık olur, bunu anladım. Fakat anlamadığım bir şey var: Senin bizim memleketimizin meseleleriyle ne ilgin var da karışyorsun? Çünkü senin adın Davit ve bir Yahudisin."

Davit Nae ve eşi Mari.

ettiriyordu. Biz bulgur çorbası için kıt kanaat geçinirken o, evinden büyük bir cezve, torbayla kakao, ispiрто ocağı ve çörek gibi şeyler getirmiş, bizim karşımızda yiyip içmiş, üstelik koğuşun yemeğine de ortak olmuştu. O zaman buna ses çıkarılmamıştı. Ama bunun ne demek olduğu kendi-

Bu kahve de ona kardeşi tarafından gönderiliyordu. İşte onun bu bir yudumcuk kahvesine Aram Pehlivanian da musallat olmuştu. (Bu arkadaşımız sonradan A. Saydam diye Ürün dergisinde takma adla yazılar yazmış ve eski hapisane arkadaşı Reşat Fuat'a çatıp hakarete bulunmuş, kısa süre sonra da öldürülmüştü.) Bunlardan başka ilk günlerimizde hiçbir kimse değil ağzını açmak, mesele bile yapmamıştı. Aram da ilk altı ay içinde çıkıp gittikten sonra artık iş sadece Davit'e kalmıştı. Davit bunu bahane ediyor, evinden para getiriyor, beş lirasını bizlere verip gerisini keyfince harcıyordu. Bu sebeple şimdi aramızda bulunmuyordu. Dışardan diğerleri gibi kendisine yemek getiriyordu. Nedense iyice yalnızlığa gömülmüş bir hali vardı. Bunu söylerken, canlılığı, konuşması, dava ile olan ilgisizliğini anlatmak istemiyorum. Davasının sonuna kadar takipçisi, dirençli, inançlı inadına sorunları gayet iyi bilip anlatan, ödünsüz, çok sağlam bir arkadaşımızdı. Fakat kendisini bizlerden ayırmasının altında yatan gerçeğin bir azınlık psikolojisinin yarattığı eziklik olduğunu sanıyorduk. Sözelimi kaçakçılıktan Hanri Kafe

Bununla birlikte durumu orada bulunan bizlerden önemli denilebilecek kadar farklılıklar gösteriyordu. Bir keresinde, geldiğimiz askeri cezaevinde dört kişilik odalarımıza kömür veriliyordu. Hadi Malkoç birlikte ısınmak için oturduğumuz odaya onun odasından kömür alıp getirdiğinde "Kömürlerim" diyerek çırpındığını güle güle anlatmaktan edemezdi. Davit'i bu türlü tutumlarından dolayı yererken, çok olumlu yanlarını da görmeden geçmemize imkân bulamıyorum.

Edirne Öksüz Yurdu'nda okumuş, Fransızca öğrenmiş, devamlı kitaplar okuyarak kendini yetiştirmişti. Mücadelesini 1944 yılına kadar sürdürmüş, yiğit bir arkadaşımızdı. 1932 yılında dört sene hapse mahkûm olmuş, uzun gençlik yıllarını tütün ameleliği yaparak geçirmiş, tütün balyaları arasında bağdaş kurup çalışan arkadaşlarına yabancı gazetelerden haberler okurken onları aydınlatmış, kurtuluş yollarını birlikte çizerek örgütlenmiştir. İşte şimdi de bizimle birlikte 6,5 yıl hapse mahkûm edilmişti. Karısı ile bir çocuğundan başka hayatta kimsesi yoktu. Bütün bunların hesabını yapmak biraz güç geliyor adama. Davit'in bu tutumlarına dışardan da etkiler olmuyor değildi. Askeri cezaevinde tutuklu subaylarla birlikte kalıyorduk. Geniş bir bahçe, bahçenin ortasında çiçekli bir çardak vardı. Hep beraber gezer, dinlenmek için de çardağın içindeki

peykelere sıralanıp oturur, vakit geçirirdik. Çeşitli olaylar konu edilir, günün politikası, iç ve dış sorunlar genellikle konuşmalarda ağırlık olurdu. Özellikle tutuklu subaylar bizlerin davasına önem gösterir, bir avuç idealiste saygı duyarlardı. İçlerindeki çeşitli suçlardan burada bulunan temiz yürekli, yurtsever subaylar da işi tartışmaya götürüp ne istediğimizi daha iyi anlamaya çalışırlardı.

Bunlardan bir tanesi de, faşist Hitler ordularının Afrika Komutanı Rommel'in Elalemeyn Meydan Muharebesi'ne davet ettiği askeri heyetimiz içinde bulunan kurmay albaydı. Afrika'dan dönüşünde, başkasının mı yoksa kendisinin mi aldığı belli olmayan, yüz bin adet çakmaktaşı getirip Ankara'da satarken yakalanmış. Ve üç gün içinde duruşması yapılarak rütbesi sökülmüş. Şimdi ise Yüksek Mahkeme'nin kararını bekliyordu. Temiz, iyi niyetli, orta boylu, zeki bakışları vardı. Kendisi için verilen cezayı hazmedemiyordu. Dolayısıyla da bizim faşizme karşı çıkışımızı anlayışla karşılıyordu. Bir ara Davit'e dönerek:

- Anladım ki haklı bir davayı savunuyorsunuz. Buna katılıp katılmamak başka şey. Görülüyor ki, yüreğiniz memleket meselelerinden yana. Bunların düzelmesi için hepiniz ayrı ayrı fedakârlıklar içindediniz. Buna saygı duymamak en azından insafsızlık olur, bunu anladım. Fakat anlamadığım bir şey var: Senin bizim memleketimizin meseleleriyle ne ilgisi var da karışıyorsun? Çünkü senin adın Davit ve bir Yahudisin.

Davit bizim cevap vermemize fırsat bırakmadan:

'Sen evvela namuslu bir Türk subayı ol ondan sonra gel, benden karşıma dikilerek hesap sor', diyerek adamcağıza kırdığı potun cezasını vermişti. Albay aldığı bu cevapla savunmasız, donup kalakalmıştı çardakta.

Kendisine bu şekilde bir cevabın verilmesine ihtimal vermemişti. Elleri titredi, söylemek istediği kelimeler dudaklarında kalakaldı. Bu hoş ol-

mayan olayın daha büyümesini önlemek için araya girdik, iki tarafı da yatıştırarak, işi tatlıya bağladık.

Davit'e karşı yapılan ırkını tahkir edici bu gibi suçlamalar duruşmalarda da geçti. Savunmasında Davit şöyle demişti:

- Tek dereceli seçimi, hükümetin yenilenmesini istemek suç sayılmaz. Hakimiyetin milletin olduğunu Atatürk kaide olarak koymuştur. Biz, içtimai nizamın (toplumsal düzenin) devrilmesini istemedik. Sadece şahsi hürriyet yerine toplum hürriyeti istedik. Bunlar ise komünistlik olamaz. Bizi buraya getiren milli menfaatlere aykırı hareketlerimiz değil, milli menfaatlerimiz için çalışmamızdır. Saraçoğlu Hükümetinin icraatını bültenlerde tenkit etmek de suç değildir. Çünkü tenkitlerimizin haklı olduğu birer birer görüldü. Son söz olarak şunu söyleyebilirim ki faşizm, İspanya ve Türkiye'den gayrı dünyanın her

ifade edebilmek asaletini göstere-mektedir.

Bu iki olay da onu etkiliyor, bize karşı olan hareketlerinde biraz daha ölçülü olmaya zorluyordu. Bunlar, onun bizimle arayı açıp kendisini ayırmak, artık bu işe son vermesinin zamanının geldiğinin bir işareti oluyordu. Nedir ki bunu açıkça ifade edemiyordu. Nitekim, Reşat Fuat'ın bulunduğu toplantıda kendisine ayrı para biriktirmesi, parasını göstermeyip saklaması açıklandığında hepimize karşı kendini savunmuş, sadece kah-

Davit Nae gitarıyla; okul orkestrasında kaldığı yaşları.

Burgaz Ada'da Kalpazankaya'daki çay bahçesi. Davit - Mair Nae, oğulları, kızları ve arkadaşları.

yerinde mezara gömüldü. Eğer bizim faşist kanunlarla cezalandırılmamıza Türk Adliyesi karar verirse tarih kendisini hiç affetmeyecektir.

Bu savunmasına karşı mahkeme de gerekçe olarak şöyle diyordu:

- Bu savunması yerinde görülmemiştir. Partisine olan aşkı ve Türk vatandaşlığını henüz hazmedememiş olmasından, Türk Adliyesinin kudret ve kıymetini takdir etmek ve bunu

ve olayını bahane ederek kendisinin haklı olduğunu söylemişti.

Bütün bunlara karşılık Davit davasından ayrılmamış, ihanet etmemiş, sadece bu kadar yeter diyerek, onurla arkadaşlarından ve eylem yolundan ayrılmıştır. Şimdi ise karantina koğuşunun dar, uzun bahçesinde, uydurduğu kırık bir şeker sandığına oturarak boncuk örüyor, gözleri uzaklarda, İstanbul'daki karısı ve biricik kızının hayaliyle yaşıyordu.

Nasıl biteceği bilinmeyen geride kalan üç buçuk yılın günlerini, aylarını sayarak bütün gücünü örgüsüne vererek bekliyordu. Bizim gibi onun da görüşmecisi ancak yılda bir gelebiliyordu. Artık iyice yalnız kalmıştı. Ailesinin özlemi burnunda tütüyor, kendisine onlardan yakın kimseyi göremiyordu.

Bir görüşme günü Davit'i kapı altına çağırıldılar. Yıldırım hızıyla koşarak gitti. Gözleri sevinçten alev alev yanıp tutuşuyordu. Ortada bıraktığı kırık şeker sandığını, üstündeki boncuklarını, tığlarını bize emanet edip gitti. Onunla birlikte biz de sanki bizim görüşmecimiz gelmiş gibi seviniyorduk. Aradan uzun zaman geçmeden öteki görüşmecilerle birlikte Davit de geldi. Gözleri kıpkırmızı, ıslak ıslaktı. Doğru yatağına gidip kapandı, öylece kalakaldı. Bizi rahatsız etmemek için bahçede geziniyor, yanına yanaşmıyor, derinden hıçkırıklarını duyuyorduk. Beş yaşına basan kızını iki yıldır anca bir kere görebilmişti. Hapishane yönetiminden, tel örgülerin dışındaki kızını kucaklayıp öpebilmek için istediği izin kendisine verilebilmişti. Yavrusu tel kafesin öbür ucunda babasını kucaklamak için yırtınırcasına ağlarken, Davit'in yüreği de telin arka tarafında kan ağlıyordu.

Neden sonra kalktığına gitti yüzünü yıkadı. Karısının gönderdiklerini in-

tizamla yatağının yanına başına yerleştirdi. Yavrusunun resmini öptü, bize gösterdi sonra bir toplu iğneyle başucuna astı. Sanki karşındaymışçasına onunla uzun bir süre konuştu. Bu konuşmalar, demir parmaklıkları aşarak bahçede bize kadar geliyordu. Bizim yanımıza bahçeye çıktığında biraz kendine gelmişti: Onu avutup, yüreğini ferahlatmak için Mustafa Birtem:

'Bırak artık oğlum bu yas havasını. Yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik işin. Bundan sonra geleceklere bakalım biz. Haydi, bunlara boş ver. İstanbul'dan ne haber? Bizlerden kimleri görmüş senin hanım? Aftan bir şey duymuş mu?' diye sordu.

Af sözlerini duya duya insana öğürtü geliyordu. Bu yüzden af sözünü artık hiçbirimiz ağzımıza almak istemiyorduk. Laf olsun, kederli havadan kurtulalım diye Mustafa ortaya atıvermişti düşünmeden. Bunun üzerine Davit ona dönerek sitemli bir sesle:

'Af, artık sizler için bir anlam taşıyor. Nasıl olsa üçer beşer ay sonra hepimiz çıkıp gideceksiniz. Kala kala tek başıma ben kalacağım burada. O halde neden aftan söz ediyorsunuz? Boş ver gitsin. Üç buçuk yıl yatan adam kalan üç yılını da doldurur,' diyerek duvar dibindeki kırık şeker sandığına oturdu, renk renk boncukları önüne sıraladı. Ustalaşmış ellerinde boncuk-

lar ipleri dizilirken, güneş ışıklarında pırlıl pırlıl yanıyordu.³¹

CEZAEVİNDEN TAHLİYEDEN SONRA HAYAT

Davit Nae 1950 yılının sonunda cezasını çekip tahliye olacaktı. Tahliye edilmesinden hayatının sonuna kadar pazarcılık yapacaktı. Dükkânı vardı. Kamyonu ile pazarlara kumaş götürüp satardı. Kadıköy, Fatih, Kasımpaşa, Beşiktaş pazarlarında çalıştı.³² Mihri Belli hatıralarında Nae'den "Yahudi cemaati onu komünistliğinden ötürü aforoz etmişti" şeklinde bahseder.³³ Bu durumu oğlu da teyit etmekte. Akrabalarının babasından kaçıp uzaklaştıklarını, onunla görüşmeleri halinde kendilerinin de polis tarafından sorgulanacaklarından endişe etmelerinden ötürü babası ile görüşmediklerini hatırlamakta.³⁴

Davit Nae 9 Eylül 1991 günü vefat etti. Günümüzde Nae'nin adı sadece "eski tüfek sosyalistler" in hatıratlarında geçmekte. Bunlardan biri de Rasih Nuri İleri'dir. İleri kendisi ile yapılan bir mülakatta Davit Nae'den "sonradan tüccar oldu. Geçimini sağlamak için bu gibi şeyler yapmaya mecburdu. Komünist olduğu için tabii ki devlet memuru olamazdı" şeklinde söz etmekte.³⁵

RIFAT N. BALI
BAĞIMSIZ ARAŞTIRMACI

DİPNOTLAR

- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme. Oğlunda mevcut nüfus kaydına göre. Bir başka kaynak bunu 1327 yılı olarak göstermekte. Bkz. Rasih Nuri İleri (derl.), *Kırklı Yıllar-2 1944 TKP Davası*, TÜSTAV, İstanbul, 2003, s. 25. Bu makalenin taslağını okuyan ve değerli görüşleriyle katkıda bulunan Erden Akbulut'a ve babası ile ilgili anılarını ve fotoğraflarını paylaşan Mahir Nae'ye teşekkür ederim.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Kısaca Alyans okulları olarak anılan bu okullar merkezi Paris'te bulunan Alliance Israélite Universelle tarafından kuruldu. Bu konuda Türkçeye çevrilmiş bu araştırma için bkz. Aron Rodrigue, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması*, Çeviren İbrahim Yıldız, Ayraç Yayınları, Ankara, 1997.
- KUTV 21 Nisan 1921 tarihinde Comintern tarafından Doğu ülkelerinin komünist kadroları için bir eğitim okulu olarak kuruldu. Okul resmi olarak 21 Ekim 1921 tarihinde açıldı. Eğitim müfredatı nazari ve uygulamalı konulardı. KUTV otuzlu yılların sonunda kapatılacak görevi değişik Sovyet cumhuriyetlerindeki yerel kurumlara devredilecekti. Kaynak: <http://en.wikipedia.org>

- Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1989 Cilt 1, s. 32-36.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Oğlu Mahir Nae "Yunanlı" sıfatı ile neyi kastettiği sarıh değildir. Mübadele ile Yunanistan'dan gelmiş işçiler olabilir.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Zihni T. Anadol, *Truva Atında İlk Akşam*, Yön Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 169.
- Zihni T. Anadol, a.g.e., s. 169.
- Aclan Sayılğan, *Solun 94 Yılı 1871-1965*, Mars Matbaası, Ankara, 1968, s. 206-207.
- Rasih Nuri İleri (derl.), a.g.e., s. 89.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 151.433.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- KUTV'a girerken kayıt sırasında ismini Mironesko Robert olarak kayda geçirecekti. Komintern'deki şahsi dosyasının referansı RGASPI (Rusya Sosyal Siyasi Tarih Arşivi) fond 496, Opis 266, Kaynak: d. 234. Erden Akbulut'tan alınan bilgi.
- Mustafa Özçekil *1930-1950 Arasında Tütüncülerin Tarihi*, TÜSTAV, İstanbul, 2003, s. 28 ve 33.

- Zehra Kosova, *Ben İşçiyim*, yayına hazırlayan Zihni T. Anadol, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 100 ve 102.
- Dr. Orhan Yılmaz, *Türkiye'nin İlk Komünistlerinden Zileli Halil Yalçınkaya*, Mihri Belli ve Rasih Nuri İleri'nin Önsözleriyle, Bilge Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 31-32.
- Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihli görüşme.
- Mihri Belli a.g.e., s. 180.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 32-33.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 100-108.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 52-53.
- Aram Pehlivan'ın hayatı hakkında bkz. *Özgürlük İki Adım Ötede Değil Aram Pehlivan'ın Şiirleri ve Yaşamı*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 69.71.74.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 12.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 25.
- Rasih Nuri İleri, a.g.e., s. 16.
- Zihni T. Anadol, a.g.e., s. 169-170.
- Zihni T. Anadol, a.g.e., s. 283-287.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Mihri Belli, a.g.e., s. 36.
- Oğlu Mahir Nae ile 27 Mart 2010 tarihinde görüşme.
- Liz Behmoaras, *Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudilerin Söyleşileri*, Gözlem Gazetecilik, İstanbul, 1993, s. 81.